

การจัดฉากในองก์ที่ 5 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น

ในองก์นี้แบ่งเป็น 3 ฉากด้วยกัน ฉากที่ 1 เป็นฉากห้องหนังสือในบ้านขุนเจริญ พระยาอมรพลอมตัวเป็นนายยิ้มมาลงใจขุนเจริญ ฉากนี้จึงเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องจากฉากที่ 1 ขององก์ที่ 3 ฉากที่ 2 เป็นการดัดเรื่องเพื่อสร้างความกระหายใคร่รู้แก่ผู้อ่านว่าเรื่องจะคลี่คลายลงอย่างไร และฉากที่ 3 เป็นฉากสุดท้ายของเรื่องซึ่งจัดเป็นฉากใหญ่ในเรื่องเนื่องจากเป็นฉากที่เรื่องดำเนินไปสู่จุดสูงสุดและเป็นการคลี่คลายเรื่องด้วย ในฉากนี้มีตัวละครปรากฏในฉากครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นตัวละครฝ่ายดี ตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ และตัวละครประกอบ

1.6.6 สรุป บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องนิพนธ์นิสาโมสร มีคุณค่าน่าสนใจหลายประเด็นด้วยกันคือ มุ่งสร้างประสบการณ์และความกระตือรือร้น ดังเช่นการวางโครงเรื่องให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตั้งแต่ต้นจนจบ และการสร้างเงื่อนไขเพื่อความสนใจใคร่รู้ ไม่ว่าจะเป็นการติดตามว่าพระยาอมรจะลงใจหลานชายได้สำเร็จหรือไม่อย่างไรหรือการพบกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน เช่นนอกจากพระยาวัชไปพบกับคุณหญิงละม้ายที่บ้านขุนเจริญแล้วยังพบว่าคนที่ตนเองไว้วางใจที่สุดคือคนที่หลอกตนเองตลอดมา

นอกจากนี้ในแง่การสร้างตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่สมจริง ดังเห็นได้ว่าการที่คุณหญิงละม้ายซัดแย้งกับสามีก็เป็นผลมาจากบั้นต้นของสถานการณ์ มิใช่เฉพาะฉกฉวยในทางไม่ดีตามที่ขุนเจริญคอยยั่วอยู่ ส่วนพระยาวัชเมื่อมีภรรยาสาวก็ย่อมมีความรู้สึกหึงหวงได้ง่าย ๆ และให้ตัวละครสองพี่น้องมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันซึ่งก็เป็นจริงได้ เพราะพี่น้องกันก็อาจมีนิสัยไม่เหมือนกัน ดังปรากฏว่าในขณะที่ขุนเจริญมีนิสัยกะล่อนชอบร่วมวงนิพนธ์นิสาโมสร และชอบเสแสร้งว่าเป็นคนดี ถือธรรมะ แต่นายบุญสมมีลักษณะนิสัยเปิดเผย และมีคุณธรรม บทบาทของสองพี่น้องจึงมีลักษณะที่ตัดกันซึ่งเพิ่มความเข้มข้นให้กับเรื่อง ทั้งนี้ตัวละครบางตัวในเรื่องก็ช่วยเสริมให้เห็นความเลวร้ายของตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์อย่างขุนเจริญเด่นชัดขึ้น ตัวละครดังกล่าวคือพระยาวัช ผู้อ่านจะพบว่าพระยาวัชเป็นตัวละครที่น่าเห็นใจ เพราะในขณะที่ขุนเจริญเป็นตัวละครที่เจ้าเล่ห์ ไม่รักจริงและใจแคบ แต่พระยาวัชเป็นคนซื่อ รักจริง มีน้ำใจแต่ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของกำนันหาจนเกือบเลิกกับภรรยา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงกล่าวได้ว่านิทานโสมสรเป็นบทละครที่มีคุณค่าทางศิลปะของบทละครดั้งเหตุผลที่กล่าวข้างต้น และที่สำคัญการสร้างโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ให้แสดงลักษณะความน่ารังเกียจของการนินทาอย่างชัดเจน โดยการนำเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่น่าหัวเราะเยาะมากกว่าเป็นพฤติกรรมที่น่าชื่นชม

2. คุณค่าทางศิลปะของบทละครของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่แสดงทัศนะต่อคนจีน

ผู้วิจัยพบว่าบทละครของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่นำมาวิเคราะห์นั้นมีลักษณะการเขียนที่แตกต่างกันบางประการคือ เรื่องแม่ศรีครัวและบ่อยี่ใหม่ แต่งสำหรับเล่นหรืออ่านก็ได้แก่เรื่องกำแพงภาษี ออกจากมาตราทองคำ และเงินค่าเสียหายและหนี้สงคราม เหมาะสำหรับอ่านมากกว่า (ถนอมวงศ์ สุกโชติรัตน์, 2526 : 85) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่าบทละคร 3 เรื่องหลังนี้มีเนื้อเรื่องและตัวละครที่ต่อเนื่องกัน ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์เป็นชุดเกี่ยวกับความลำคับดังนี้

2.1 แม่ศรีครัว เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแปลและแต่งเทียบเคียงบทละครเรื่องนี้จากวรรณคดีตะวันตกเรื่อง แอเรีย เบลล์ (Area Belle) (ถนอมวงศ์ สุกโชติรัตน์, 2526 : 57) แม้บทละครเรื่องนี้เป็นเรื่องแปลแต่ไม่มีลักษณะต่างจากบทละครไทย ดังจะเห็นได้จากการแทรกบทร้องเป็นเพลงไทยและเป็นบทร้อยกรอง การสร้างตัวละครสำคัญเป็นคนจีนที่คุ้นเคยกับคนไทย และกลวิธีการเล่นคำในบทสนทนาที่ช่วยให้ผู้อ่านใกล้ชิดกับตัวละครจนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องแปล นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีคุณค่าน่าสนใจ ดังนี้

2.1.1 แก่นเรื่อง ผู้แต่งแสดงแก่นเรื่องว่าคุณค่าของคนอยู่ที่ความจริงใจและมั่นคง แก่นเรื่องดังกล่าวช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากอาแป๊ะสุดจริงใจและมั่นคงจนนางสาวไปล์เห็นใจและรู้สึกซาบซึ้งในคุณความดี

2.1.2 โครงเรื่อง เป็นบทละครองค์เดียวจากเคียว ความน่าสนใจของโครงเรื่องอยู่ที่การดำเนินเรื่องให้มีลักษณะชวนชั้้น และการใช้กลวิธีสร้างเหตุประจวบเหมาะในการดำเนินเรื่องได้อย่างเหมาะสมน่าติดตาม ดังนี้

2.1.2.1 การเปิดเรื่อง ผู้แต่งเปิดเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักไปล์ตัวละครเอกหญิงของเรื่อง ไปล์กำลังร้องเพลงขณะเช็ดจานชามในห้องครัว พอร้องเพลงจบ

ก็มีบทว่าหึ่ง (Soliloquy) ซึ่งเป็นการแสดงภูมิหลังและความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเพื่อจะ
 คำเนินเรื่องต่อ ไปล่กล่าวเป็นเชิงบ่นว่ามีผู้มาติดพันอยู่หลายคน แต่ก็ยังไม่ปักใจเลือกใคร
 เมื่อไปล่เอ่ยถึงอาแป๊ะสุดผู้่านก็จะทราบว่เธอไม่ค่อยสนใจอาแป๊ะเท่าที่ควร ดังที่แม่รู้ว่
 อาแป๊ะมีฐานะถ้าใครแต่งงานด้วยก็ย่อมมีความสุขแน่นอนแต่ เธอก็ยังมีข้อขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติ
 ดังกล่าวว่ "กรรม ๆ เป็นเจ๊กเป็นจีน ใครเขาจะรัก แต่แกเป็นเต้าแกมีร้านใหญ่ ใครได้ก็
 เป็นสุข..." (แม่ศรีครัว, 2509 : 2) และเมื่อไปล่เอ่ยถึงสิบโทคู่กับนายยามเที่ยง ผู้อ่าน
 ก็ทราบว่ไปล่ติดต่อกับตัวละครทั้งสองมานานพอสมควร ดังที่พูดว่ "...ต้องมีบัญชี เพราะจะ
 ไปได้รู้ว่วันไหนควรจะนัดใครมาช่วยล้างด้วยซามและกวาค เช็ดถูครัว วันไหนนายไม่อยู่ก็ต้องล้าง
 ครัวเสียครั้งหนึ่ง..." (แม่ศรีครัว, 2509 : 2) ทั้งนี้จากคำพูดของไปล่ผู้อ่านยังทราบว่เหตุผล
 ที่ไปล่นัดสิบโทคู่กับนายยามเที่ยงอาจไม่ใช่ความสนใจระหว่างเพศอย่างเดียว แต่เพราะมีนายจู้
 และต้องทำงานหนัก ดังที่พูดว่ "พวกคนเดียวเหนื่อยตายโหง..." (แม่ศรีครัว, 2509 : 2)
 และในครั้งน้เมื่อไปล่รู้ว่คุณแม่รีวนายจ้างจะไปคุละครตอนบ่าย เธอจึงแอบนัดสิบโทคู่กับ
 นายยามเที่ยงมาช่วยงานแต่ยังเอ็ดน้คิดตรงกัน เธอจึงรีบหยิบชวคหน้าปลาวางไว้บนหน้าค่างเพื่อ
 เป็นสัญญาณว่มีเหตุขัดข้อง ดังกล่าวว่

ไปล่ ...ต้องรีบชักธงสัญญาณขึ้นให้เป็นสำคัญไว้ก่อน (หยิบชวคหน้าปลาวางบน
 ช่องหน้าค่าง) น้คือกระโจมไปบอกสำคัญว่มีเกาะแก่งเครื่องอันคราย
 กิดขวางอยู่ ไม่ว่าน้ใคร ถ้ามามาเห็นเข้า เป็นต้องหลีกเลี่ยงไปไกล
 ที่เดียว ขึ้นตรงเข้ามาเรือแตก

(แม่ศรีครัว, 2509 : 3)

2.1.2.2 การพัฒนาเรื่อง ต่อจากนั้นไปล่ได้ยินเสียงอาแป๊ะสุด
 มาร้องขวยไขว่ แม้ไปล่ปฏิเสธว่ยังไม่หมด อาแป๊ะสุดก็พยายามเข้ามาพบไปล่จนได้ การ
 โต้เถียงในตอนน้แสดงให้เห็นว่อาแป๊ะสุดมีความมุ่งมั่นที่จะเปิดเผยความในใจแต่ก็ไม่ได้รับความ
 สนใจจากไปล่ อาแป๊ะพยายามชี้ความคิของตนว่เป็นคนซื่อและมีฐานะ ดังกล่าวว่ "...ใจอ้ว

ครั้งไปแล้วเดินออกไปจากห้องครัว คุณแม่ริ้วก็คงอ่าน

จดหมายของท่านปลัดอยู่ในห้องครัวและเหลือบเห็นขวดน้ำปลาวางอยู่บนหน้าต่างอีก นางจึงหยิบขวดน้ำปลาลงเพราะคิดว่าตัวเองหลงลืมยังไม่ได้หยิบลง ต่อมาเมื่อนางออกจากห้องครัวเพื่อจัดการแค้นตัวก่อนไปคุุละกร นางก็ให้ปลัดคอยช่วยแค้นตัวให้ ขณะที่แค้นตัวอยู่ที่ปรากฏว่าสิบโทผู้เดินผ่านมาแล้วพบว่าไม่มีขวดน้ำปลาอยู่ที่หน้าต่าง สิบโทผู้จึงเข้าใจว่าปลอดคนและแอบเข้ามาในห้องครัว แต่มาทราบว่าคุณแม่ริ้วยังอยู่เพราะได้ยินผีเข้าใกล้เข้ามา สิบโทผู้จึงตัดสินใจซ่อนตัวในตู้กับข้าวขนาดใหญ่ในห้องครัวนั่นเอง พฤติกรรมตอนนี้สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านเพราะตัวละครชื่อตู้แล้วยังเข้าไปซ่อนตัวในตู้ ต่อมาผู้แต่งก็ให้นายยามเที่ยงเดินผ่านมาและพอเห็นว่ามีขวดน้ำปลาที่หน้าต่างก็เข้าใจว่าปลอดคนก็แอบเข้ามาในบ้านด้วยเช่นกัน แต่พอได้ยินเสียงคุณแม่ริ้วนายยามเที่ยงก็ตกใจและคิดจะเข้าไปซ่อนตัวในตู้กับข้าวอีกคนหนึ่ง พอเปิดตู้ก็ต้องประจัญหน้ากับสิบโทผู้และมีการต่อล้อต่อเถียงกันอยู่นาน แต่ในที่สุดก็ประนีประนอมกันได้เพราะรู้ว่าหัวอกเดียวกันคือเงินเดือนน้อยและต่างก็มาอาศัยข้าวในครัววันกินเหมือนกัน ดังบทสนทนาว่า

ตู้ ...กันได้เดือนละ 10 บาท หามมากนุหรีเอาเอง ก็แก่ละได้
เดือนละเท่าไร

เที่ยง กันได้เดือนละ 25 บาท ต้องหาเมียทำกับข้าวกินเอง นี่แน่ะ
แฮะ ราษฎรออกจะได้รับความป้องกันทั้งฝ่ายทหารพลเรือนด้วย
ราคาถูกพิลิกนะ นี่แน่ะ กันหิวพิลิกแฮะ ห้องร้องจ๊อก ๆ พอหมด
ยามตรวจก็เลยมานี่

ตู้ กันก็หยอกละ พอเปลี่ยนการคิดก็ได้ก็เปิดแนวมาเขียว เมื่อไหร่
น้องสาวจะลงมาก็ไม่รู้ละ กระบวนการเลี้ยงดูปู่เสื้อละหนึ่งนักษ
มาที่ไรละเป็นอิมแปลล์กลับไปทุกที่

(แม่ศรีครัว, 2509 : 21)

ดังนั้นทั้งคู่ก็เที่ยงจึงต่างก็รู้กันว่าเป็นคู่แข่งกัน คู่จึงกล่าวกับเที่ยงว่า "เอาเถอะ ใครก็ทำได้กัน วันนี้นักกับฉันคงได้ช่วยกันล้างครีว คงจะเบาแรงขึ้นกว่าพวกคนอื่น" (แม่ศรีครัว, 2509 : 22) ในลำดับต่อมาไปล่ก็เข้ามาพบกับเที่ยงอยู่พร้อมหน้ากัน ไปล่รู้สึกท้อใจมากเพราะไม่คิดมาก่อนว่าจะเป็นเช่นนี้ ยิ่งสืบทอดกับนายยามเที่ยงร้องขอมืดได้ และชวาน ไปล่ก็ยังท้อใจเพราะคิดว่าต้องเอาฆ่าพันกันแน่ แต่ปรากฏว่าสืบทอดกับนายยามเที่ยงจะเอามาใช้ผ้าพันหูขาวเพราะความทิวัจฉา ไปล่จึงเอาอาหารในตู้กับข้าวที่เหลือจากเมื่อกลางวันมาเลี้ยงก่อนแล้ว หลังจากนั้นก็จะช่วยกันเก็บล้างห้องครัวเพราะเชื่อว่านายจะกลับอีก

2.1.2.3 การดำเนินเรื่องไปสู่จุดสูงสุด ในขณะที่สืบทอดกับนายยามเที่ยงกำลังกินข้าวควบคู่กับร้องรำทำเพลงด้วยความสนุกสนานอย่างเต็มที่ ผู้แต่งก็ใช้กลวิธีสร้างเหตุประจวบเหมาะหรือเหตุบังเอิญเช่นในตอนต้นมาดำเนินเรื่องอีก คือผู้อ่านจะพบว่าคุณแม่ริ้วกลับมาบ้านทั้ง ๆ ที่ยังไม่ถึงเวลา ไปล่จึงสาละวนหาที่ซ่อนตัวให้สืบทอดกับนายยามเที่ยงจนควุ่นวายและน่าขัน เนื่องจากสืบทอดเข้าไปซ่อนตัวในตู้อีกครั้งหนึ่งส่วนนายยามเที่ยงก็ลงไปซ่อนตัวในกลุ่มข้าวสาร ดังปรากฏในเรื่องว่า

ไปล่ ออกแตก จะทำยังไงดี ทำไม่ถึงมาวันนี้ก็ยังไม่รู้ละ (เสียงตบประตูเรียก) เร็ว ๆ ซ่อนในนี้ (ตู้กับเที่ยงวิ่งไปที่ตู้) เข้าในนั้นทั้งสองคนไม่ได้ ตายจริงจะทำยังไงดี (เสียงตบประตูเรียก) เร็ว ๆ (ตู้เข้าซ่อนในตู้)

เที่ยง อูวะ นี่ข้าจะมุดเข้าที่ไหนกันละ ใจหล่อนที่ไหนก็เอาเข้าแห่งหนึ่งซิ

ไปล่ เร็ว ๆ ตายจริง กลุ่มข้าวสาร ๆ

เที่ยง กลุ่มข้าวสาร (กระโดดลงตุ่ม เสียงตบประตูและเรียกกระชั้นใหญ่)

(แม่ศรีครัว, 2509 : 32)

ต่อจากนั้นพอไปล่เปิดประตูให้คุณแม่ริ้วเข้ามาในบ้าน คุณแม่ริ้วก็สั่งให้ไปล่เอาผ้าห่มกับรองเท้าไปเก็บในเรือน แล้วต่อจากนั้นคุณแม่ริ้วก็บังเอิญอยาก

ลงมือซักผ้าที่รับจ้างมาในเวลากลางคืนนั้น เพราะต้องการใช้งานลูกจ้างให้คุ้ม ดังนั้นพฤติกรรมของคุณแม่ริ้วจึงทำให้ผู้อ่านได้รู้ภาวะคับแค้นของไปล์ด้วย ดังปรากฏในเรื่องว่า

ริ้ว ... อ่อนใจได้แล้ว จะต้องลงมือซักเสื้อผ้าที่เขามาจ้างไว้เสียแต่เวลากลางคืนนี้ กว่าจะแล้วก็จะได้ถึงเวลาหุงข้าวบาครที่เกี่ยว มีว่าถ้าไม่รู้จักใช้ก็ไม่ได้การงานมาก ใช้แค่กลางวันมันก็ต้องเสียเงินลคเคือนละ 4 บาท ใช้มันหึ่งกลางคืนกลางวันมันก็เสียเงินลคเคือนละ 4 บาทเหมือนกัน เรื่องอะไรจะให้มันนอนเสียเปล่า ๆ...

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 34-35)

เมื่อคุณแม่ริ้วคิดได้ เช่นนั้นก็จัดแจงติดไฟเพื่อตั้งน้ำเคี่ยวสาकुไ้ลงผ้า แค้นนางกลับผลอหึ่งก้านไม้ซีกไฟที่ยังดับไม่ติดลงไปในโอ่งข้าวสารจนหมวกของนายยามเที่ยง ซึ่งเป็นสักลลาคตุกไฟไหม้เกรียมไปหน่อยหนึ่ง และยังผลอเหน้าใส่ลงไปใในโอ่งข้าวสารอีกโดยเข้าใจว่าเป็นกระหะ ต่อจากนั้นคุณแม่ริ้วก็ออกไปคักน้ำอีกเพราะเห็นว่าในกระหะยังแห้ง ในขณะที่นายยามเที่ยงก็แอบหนีจากโอ่งข้าวสารไปซ่อนตัวอยู่ที่ใต้โต๊ะที่มีผ้าปูคลุมถึงพื้นโดยลืมหวมกไว้ในโอ่ง ส่วนไปล์กลับเข้ามาในครัวไม่เห็นนายก็เข้าใจว่าวุ่นอยู่ในเรือน เธอจึงแอบมาจัดแจงให้สับโทศักกับนายยามเที่ยงหนีเสียก่อน แต่เมื่อไปล์มองไปที่โอ่งข้าวสารก็เห็นหมวกลอยอยู่จึงเข้าใจว่ายามเที่ยงตายเสียแล้ว เธอจึงเกินร้องให้ไปบอกสับโทศักซึ่งกำลังยืนหลับอยู่ในตู้กับข้าว สับโทศักกำลังสะลิมสะลืออยู่พอได้ยินเข้าก็เข้าใจผิดคิดว่าคุณแม่ริ้วจับยามเที่ยงได้ยิ่งเห็นไปล์ชูหมวกของยามเที่ยงให้ดูก็ยิ่งเข้าใจว่าคุณแม่ริ้วจับได้แต่หมวกของยามเที่ยงจึงคิดจะซ่อนหมวกของตนบ้าง พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นความน่าขันในการแก้ปัญหาของตัวละคร จนไปล์กล่าวยั่วว่า "พี่เที่ยงตายเสียแล้ว" (แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 38) ทั้งจึงหายสะลิมสะลือและคิดจะเผ่นหนี ในขณะที่เที่ยงก็ยืนขึ้นจนโต๊ะล้มและยังคิงผ้าปูโต๊ะคลุมตัวเข้าไว้ตลอดศีรษะ พอไปล์เห็นก็ตกใจนึกว่าเป็นผีนายยามเที่ยง นายยามเที่ยงเองก็ฉวยโอกาสแกล้งหลอกผีไปล์กับ

สปีโทตุและหลอกกิน "หอคมนัน" ที่วางอยู่ในตู้กับข้าวโดยอ้างว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้คนต้องตาย
ตั้งกล่าวว่า "... เหยื่อนี้ ๆ (กรากเข้าหยิบหอคมนันที่ชั้นสี่ห้าอัน) เหยื่อนี้ทำให้เราเสียชีวิต
(กักกิน)" (แม่ศรีครัว, 2509 : 40) เที่ยงเห็นคู่แข่งได้กินหอคมนันก็เกรงว่าจะได้กินมากกว่า
จึงตรงเข้าไปตีมมา

ในขณะที่สปีโทตุกับนายยามเที่ยงกำลังวุ่นวายอยู่ก็

บังเอิญว่าคุณแม่ริ้วเรียกหาไปล์และเดินออกมาเห็นพอดี ทั้งเที่ยงและคู่จึงเผ่นหนีโดยเฉพาะเที่ยง
หนีทั้ง ๆ ที่คลุ่มไปงอยู่และยังแสดงความงกถือหอคมนันคิดมือไปด้วย คุณแม่ริ้วจึงร้องเรียกตำรวจ
ให้ช่วยจับขโมย ภาพเหตุการณ์ตอนนี้สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมากเพราะในขณะที่คุณแม่ริ้ว
วิ่งไล่จับขโมย แต่ไปล์ยังคงเข้าใจว่าเที่ยงเป็นผีจึงห้ามนายไม่ให้จับ คุณแม่ริ้วจึงโมโหคำไปล์
อย่างรุนแรง พอผีแม่สะกิดผ่านมาจึงค้นตัวคนทั้งสองกลับเข้ามาและบอกว่ารู้จักผีเพราะเห็นมาที่นี่
บ่อย ๆ คำพูดของแม่สะกิดสร้างความยุ่งยากใจแก่ไปล์ เพราะถูกนายจ้างเข้าใจผิดว่าสมรู้ร่วมคิด
กับขโมยตั้งกล่าวว่า

ริ้ว เออ ขอบใจลื้อ อ่าแม่เ๊ อีไปล์เป็นศักรที่เคียว นี้ไม่ใช่คนอื่น
 คูคู ช้านักว่าเองเป็นคนดี คูชิบกิดกันขโมยเอาผ้าปูโต๊ะของข้า
 ไปต่อหน้าต่อตา

(แม่ศรีครัว, 2509 : 42)

พอคุณแม่ริ้วพูดจบไปล์ก็ทราบความจริงว่าเที่ยงยังไม่
ตาย และในตอนนั้นผู้แต่งก็ดำเนินเรื่องชวนให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันอีก คือสปีโทตุแสดงความตะกละเห็น
แก่กินอย่างนอกหน้าโดยกรากเข้าไปแย่ง "หอคมนัน" จากมือนายยามเที่ยง บังเอิญว่าคุณแม่ริ้ว
เห็นเข้าพอดีจึงกรากเข้าไปแย่ง "หอคมนัน" จากมือสปีโทตุเพราะความเสียตาย แล้วต่อจากนั้น
จึงหันไปเล่นงานไปล์โดยจะ "ใส่กรวนเร่งเงิน" เพราะเข้าใจว่าคบคิดกับขโมยเข้ามาลัก
ข้าวของในบ้าน ตั้งกล่าวว่า

ริ้ว แม่จะใส่กรวนเร่งเงินเอ็งเดี๋ยวนี ไซ้ไม่ได้ให้เฝ้าบ้าน ทยผู้ชาย
พวยเรือเข้ามาเป็นชโมยลักข้าวของข้า คุดี หอคมนันของข้าหมคจาน
ค่าตัวเองก็ถึง 80 ไซ้มาได้ปีครึ่งเงินลคเคือนละ 4 บาท
ของข้าก็ยงเหลือมากอยู่ ต้องใส่กรวนเร่งเงินเอ็งเดี๋ยวนีที่เคียว
เป็นอะไรก็เป็นไป เลียงไม้ไค้

(แม่ศรีคริ้ว, 2509 : 42-43)

2.1.2.4 การคลี่คลายเรื่อง เมื่อไปล้รู้ว่าคุณแม่ริ้วคิดจะใส่กรวน
เร่งเงินคืนก็ขอร้องให้คู่กับเที่ยงช่วยเหลือแต่ก็ถูกปฏิเสธและพูดเถียงกันต่อหน้าไปล้ พฤติกรรม
ดังกล่าวแสดงถึงความไม่จริงใจและไม่มีความใจหึง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ก็พยายามบอกรักไปล้

เที่ยง (บ้อง) งามปลอดของเราคิกรวนเสียแล้ว จะไค้หอคมนันที่โหนดมา
เลียงกันอีก (กับไปล้) ไปล้ ที่จริงแกผิดมาก (เมินหน้าหนี)
ไปล้ พี่
คู่ ฉันทยกให้ยามเที่ยงละ (เคินหลักไปแล้วพุกบ้อง) มันทินกรวนเสีย
แล้วจะเอาอะไรมาให้เรากินไค้อีก
ไปล้ พี่เที่ยงไม่ช่วยฉันรี
เที่ยง ฉันเวรคืนให้สิบโทคู่ละยะ (เคินหลักไป)

(แม่ศรีคริ้ว, 2509 : 43)

ดังนั้นในเหตุการณ์ต่อมาคุณแม่ริ้วจึงหัวเราะเยาะไปล้ที่
ไม่มีใครยอมช่วยเหลือ แต่พอกุณแม่ริ้วให้แม่เีสุกช่วยใส่กรวนไปล้ ผู้อ่านก็พบว่าแม่เีสุกไค้พลิก
สถานการณ์ช่วยเหลือไปล้ให้เป็นอิสระแก่ตัว จนไปล้ซาบซึ้งในน้ำใจและเห็นคุณค่าความดีของแม่เีสุก
ที่รักและจริงใจต่อเธอต่างจากสิบโทคู่กับนายยามเที่ยง ดังกล่าวไว้ว่า

ไปล์ นายคู้ นายเที่ยง ฉันเห็นใจแล้ว อย่าพูดให้มากหมอมากความ
ไปเลย อาแม่isque อ้าวเห็นสมจริงแล้วที่ลื้อเคยว่า ๆ ลื้อเอ็นดู
อ้วมาก

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 44)

แต่อย่างไรก็ตามผู้แต่งก็แสดงให้เห็นว่าสิบโทคู่กับ
ยามเที่ยงมีข้อน่าเห็นใจที่พอจะชดเชยกับพฤติกรรมที่เห็นแก่ได้ และเอาตัวรอดซึ่งเป็นพฤติกรรม
ที่น่ารังเกียจได้อย่างไม่น่าตำหนิ คือให้สิบโทคู่กับนายยามเที่ยงแสดงเหตุผลที่ไม่สามารถช่วย
เหลือไปได้เพราะตนเองก็ลำบากเหมือนกันไม่เหมือนกับแม่isque ดังความว่า

ริ้ว อะไรลื้อจะช่วยเอานางไปล์ไปเที่ยวริ อาแม่isque
สุก ทำไลไม่ช่วย บ้านอ้วก็มีอยู่
เที่ยง ลื้อไม่ต้องอวดก็ได้ ถ้าบ้านอ้วมีก็ลองคูนั่งซี อ้วจะรับไปให้ดู
คู้ แน่ละซี อ้ายนี้เรานั้นไม่มีบ้านอยู่ ก็ต้องมาอาศัยกินอยู่ในบ้านของ
ท่านอย่างงี้แหละ จริงไหม

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 44)

ต่อจากนั้นในตอนเปิดเรื่อง ผู้แต่งให้ตัวละครจบลง
ด้วยไมตรีจิตเหมาะสมกับที่เป็นละครธรรมชาติ (หัตถ์นาฏกรรม) คือนายยามเที่ยงคงขอเป็นเพื่อน
ไปล์อีก เพราะหวังมาขอข้าวชอน้ำกินอีกในคราวอคอยาก ดังกล่าวไว้ว่า

เที่ยง ฉันก็ยังขอเป็นเพื่อนบ้านชอบพอยู่ตามเคมมะแม่ไปล์ อคอยากก็
พอจะได้ไปขอข้าวชอน้ำที่งพาวอาศัยมั่ง มิใช่ฉันจะโกรธเมื่อไร

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 45)

2.1.3 ตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าตัวละครในเรื่องทั้ง 5 ตัว มีลักษณะนิสัยและบทบาทที่น่าสนใจ เพราะล้วนมีบทบาทให้เนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน ทั้งนี้ลักษณะตัวละครในเรื่องมีเพียง 2 ฝ่ายคือ ตัวละครฝ่ายดีและตัวละครประกอบ ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่าผู้วิจัยไม่จัดตัวละครเป็นฝ่ายปฏิบัติเนื่องจากไม่มีตัวละครตัวใดมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่เลวร้ายและแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อตัวเองจนจัดเป็นตัวละครฝ่ายปฏิบัติได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1.3.1 ตัวละครฝ่ายดี มี 2 ตัวคือ แม่isque และนางสาวไพล่

1) แม่isque เป็นตัวละครเอกชาย มีอายุอยู่ในวัยกลางคน เป็นคนจีนพูดภาษาไทยไม่ค่อยชัดทั้งยังมีท่าทางเป็นเร่ร่อนจนชวนให้ขบขัน ดังที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นบุคลิกที่สม่าเสมอของตัวละครที่เปลอเอามือศอกเอเลื่อจนโคนโซที่เตรียมเอาไปดื่มกินแถกถึง 2 ครั้งในเรื่องนี้ ส่วนบุคลิกที่น่าชื่นชมของแม่isqueคือเป็นคนซื่อและมีความจริงใจ ดังที่ชายใบชา โดยไม่ปลอมยนลิ่งอื่นลงไปเพื่อให้ได้กำไรมาาก ๆ และมีความรักแท้แก่ไพล่ เห็นได้ว่าแม่isqueเป็นคนมีฐานะและมีชีวิตที่ผ่านระยะการก่อร่างสร้างตัวมาแล้วจึงต้องการมีครอบครัวที่มีความสุข เมื่อไปหลงรักไพล่ก็เพียรพยายามที่จะให้เธอตกลงปลงใจด้วยแม้รู้ว่าไพล่ไม่ค่อยชอบเพราะไม่โก้หรูและยังเป็นคนจีนอีก แม่isqueได้พยายามพูดให้ไพล่คล้อยตามว่าคนที่เป็นคนจีนไม่ใช่จะเลวร้าย โดยเฉพาะผู้ที่มีความรักและความจริงใจให้ไพล่ ดังกล่าววว่า "...ใจอูี้มีความรักอยากจะทำง่สมมติและความสุขเหล่านี้ให้กับ....." (แม่isque, 2509 : 5) ทั้งนี้แม่isqueมีโอกาสพิสูจน์ตนเองจนไพล่ยอมรับในคุณภาพดีเนื่องจากเป็นบุคคลเดียวที่ช่วยเหลือเธอจนเป็นอิสระแก่ตัว ดังนั้นในสายตาของผู้อ่านแม่isqueจึงมีลักษณะน่าชื่นชมมากกว่านำห้วเราะเยาะ ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่าการที่ผู้แต่งสร้างแม่isqueเป็นคนดีก็เพราะต้องการให้ผู้อ่านมีทัศนคติที่ต่อคนจีนบ้าง ซึ่งผลจากลักษณะแบบฉบับของคนจีนที่ผู้อ่านมักคิดว่าจะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดี ยิ่งถ้าเป็นพ่อค้าด้วยแล้วก็จะมีลักษณะแบบฉบับที่ทำทุกวิถีทางเพื่อจะได้อำไรโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรม

2) นางสาวไพล่ เป็นตัวละครเอกหญิงที่ค่อนข้างสวย แม้จะเป็นคนรับใช้และคนท่ครัวคุณแม่isque ไพล่มีคนมาหลงรักหลายคนด้วยกัน เช่น สิบโทศูยามเที่ยง และที่สำคัญแม่isque แต่ไพล่ก็ยังไม่ปักใจเลือกใคร สำหรับบุคลิกลักษณะของไพล่ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่าไพล่มีบทบาทที่สมจริงมากกว่าที่จะเป็นเพียง "แบบ" คือมีบุคลิกลักษณะที่

หลากหลาย คั้งที่มีไหวพริบและจึงรู้จักแก้ปัญหาที่ต้องทำงานหนักให้คุณแม่เร็วโดยแอบนัดเพื่อนชายให้มาช่วยปักควาค เชื้อคูกัวและล้างด้วยล้างขาม ทั้งนี้พฤติกรรมของไปล์มิใช่เป็นการเอาเปรียบนายหรือเห็นแก่ตัว แต่ไปล์ถูกใช้งานหนักและมีนายที่ไม่ค่อยเห็นใจ ถ้าไปล์ไม่หาวิธีให้ใครคนอื่นมาช่วยบ้างก็ยอมทำงานไม่ทัน ส่วนในแง่ลักษณะนิสัยอื่น ๆ ผู้อ่านจะเห็นว่าไปล์มีลักษณะนิสัยที่เหมือนจริงคือเมื่อเป็นหญิงสาวก็ยอมมีเรื่องหรือหว่าเกี่ยวกับคนรัก คั้งที่สนใจคบกับคนที่มีเครื่องแบบโก้หรูมากกว่าที่จะคำนึงถึงฐานะและลักษณะนิสัย การสร้างตัวละครเช่นนั้นเป็นสิ่งที่สมเหตุผล แต่อย่างไรก็ตามเมื่อไปล์ได้รับความช่วยเหลืออย่างจริงจังจากแม่สะก เชอกก็สิ้นรังเกียจความเป็นคนจีนซึ่งเป็นสิ่งภายนอก เห็นได้ว่าก่อนหน้าที่จะถึงจุดคลี่คลายไปล์ก็ยอมรับในความซื่อของแม่สะกอยู่แล้วแต่รังเกียจความเป็นจีน นอกจากนี้ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่ดีของไปล์คือ ไม่เห็นแก่เงินซึ่งทำให้ผู้อ่านเห็นว่าเธอเป็นคนมีความจริงจัง มิใช่คิดหลอกเอาเงินเพื่อเขยิบฐานะของตนเอง แม่สะกจึงได้คนที่ เป็น " แม่ศรีครัว " จริง ๆ

2.1.3.2. ตัวละครประกอบ มี 2 ตัวคือ สิบโทคู่ กับ

นายยามเที่ยง และคุณแม่เร็ว ทั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์สิบโทคู่กับนายยามเที่ยงเป็นตัวละครเดียวกัน เพราะมีลักษณะนิสัยและบทบาทที่เหมือนกัน ดังจะกล่าวต่อไป

1) สิบโทคู่กับนายยามเที่ยง เป็นเพื่อนของไปล์ สิบโทคู่ทำงานที่กรมทหารม้า ส่วนนายยามเที่ยงทำงานที่กรมกองตระเวน แต่ทั้งสองคนจะมาช่วยไปล์ทำงานตามที่ ฮอนักแนะนำไว้โดยไม่ให้ซ้ำกันแล้วจะได้กินอาหารที่ไปล์แอบเอาของคุณแม่เร็วมาเลี้ยง ลักษณะนิสัยและบทบาทของตัวละครทั้งสองจึงค่อนข้างน่าขัน เพราะเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย เงินเดือนจึงไม่น่าจะพอกิน คั้งที่สิบโทคู่ได้เดือนละ 10 บาท ส่วนนายยามเที่ยงได้เดือนละ 25 บาท เป็นที่น่าสังเกตว่าสิบโทคู่กับนายยามเที่ยงมีลักษณะนิสัยที่ตรงกันข้ามกับอาแม่สะก ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นความดีของอาแม่สะกชัดเจนขึ้น คือสิบโทคู่กับนายยามเที่ยงมีลักษณะกะล่อน ชอบสนุก ปากหวาน หุคค่องและไม่ค่อยมีหลักการ คั้งที่สนิทชิดเชื้อกับไปล์เพราะหวังผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อไปล์เดือดร้อนก็คิดเอาตัวรอดแต่พอไปล์จะสุขสบายเพราะแต่งงานกับคนดี เช่นอาแม่สะกก็หวังจะพึ่งพาอีก นอกจากนี้พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความไม่เป็นเรื่องเป็นราวของตัวละครทั้งสองจนน่าหัวเราะเยาะคือสิบโทคู่หนีไปซ่อนตัวในตู้ถึง 2 ครั้ง ส่วนยามเที่ยงก็ชอบ

สนุกและเห็นแก่กัน คั้งที่เมื่อมีโอกาสก็แกล้งหลอกผีไปล่เพื่อจะได้ "กิน" มากกว่าคู่แข่ง คั้งนี้ ความน่าขบขันของตัวละครได้ช่วยลดความน่ารังเกียจของตัวละครลงเป็นอย่างมาก

2) คุณแม่ริ้ว อยู่ในวัยกลางคน ตัวคนเคียวหาเลี้ยงชีพ ด้วยการรับจ้างซักเสื้อผ้า มีไปล่เป็นคนใช้และคนทำครัว คุณแม่ริ้วต้องทำงานหนักและต่อสู้ชีวิต ด้วยตนเอง นางจึงเป็นคนค่อนข้างประหยัคจนดูเหมือนงก เช่นกรากเข้าแย่ง "ทองคำมัน" จากสิบโทคู่เพราะเสียค่ายที่พวกนั้นลักไปกิน นอกจากนี้ก็เป็นนายที่ไม่ค่อยเห็นใจลูกจ้าง คั้งที่ใช้ งานไปล่ทุกอย่างและยังบ่นจู้จี้ตลอดเวลา คุณแม่ริ้วจึงเป็น "แบบ" ของนายจ้างที่จู้จี้ขี้บ่นและ ชอบใช้งานลูกจ้างอย่างหนัก สังเกตได้ว่าการที่ผู้แต่งให้ตัวละครมีบทบาทน้อยลักษณะเช่นนี้ก็เพื่อ เป็นผู้ทำให้ความยุ่งยากของไปล่รุนแรงขึ้นและเปิดโอกาสให้ตัวละครเอกฝ่ายชายได้แสดงความรัก และมั่นคงต่อไปล่อย่างแท้จริง

2.1.4 บทสนทนา ลักษณะบทสนทนาในเรื่องนอกจากมีคุณค่าในแง่การ คำเนินเรื่อง และแสดงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครแล้ว ผู้วิจัยพบว่าบทสนทนามีลักษณะ เค้นในประเด็นที่สร้างความรู้สึกร่วมกันแก่ผู้อ่าน และที่สำคัญผู้แต่งนำบทหรือที่เป็นเพลงไทยมา ประกอบให้สัมพันธ์กับเรื่องเป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดในการวิเคราะห์คั้งนี้

2.1.4.1 ความสำคัญของบทสนทนาในแง่การดำเนินเรื่อง บทสนทนาบางตอนในเรื่องแสดงให้เห็นว่าช่วยให้การดำเนินเรื่องมีความสมจริงมากขึ้น เช่น ตอนที่อำเภีสุกไปขายใบชาไปล่ แเภ่สุกพยายามเปิดเผยความในใจโดยเฉพาะมีความรักและมีฐานะที่จะทำให้คนที่แต่งงานด้วยมีความสุข แต่แเภ่สุกพูดไม่ทันขาดคำ ไปล่ก็พูดต่อด้วยความรู้สึที่ดูถูกว่าคนและชาติกำเนิดกัน โดยว่ากระแหมแเภ่สุก อย่างรุนแรงว่าคนละชั้นกัน บทโต้เถียงของไปล่ในตอนนี้สร้างบรรยากาศของเรื่องให้มี ความเข้มข้น คั้งปรากฏในเรื่องว่า

สุก อแม่หนูอย่าเพ่อไล่อ้วอย่างนั้น อ้วเป็นคนชื่อพูดอะไรพูดจริง ๆ
 ไม่โกหก ร้านของอ้วก็มีขายของได้วันละหลาย ๆ คำลึง เดือนหนึ่ง
 ก็มีกำไรแปดสิบบาท ร้อยบาท ร้อยยี่สิบก็ถึง บอกล่อตรง ๆ ใจอ้วมี
 ความรักอยากจะแบ่งสมบัติและความสุขเหล่านี้ให้กับ...

ไปล์ ให้กับคนชั้นลื้อที่เขาเต็มใจจะรับแบ่งของลื้อนั้นซิ ก็คืออยู่แล้ว อ้าวมี
 ชูระ ลื้อจะไปไหนก็เซ็ดหน่อยจะว่าอ้าวไล่

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 5)

ตอนที่ไปล์จะถูกคุณแม่ริ้วใส่กรวนเร่งเงิน ไปล์ได้ขอให้
 คู่กับเที่ยงช่วย ผู้อ่านจะสังเกตว่าไปล์เรียกคู่กับเที่ยงถึง 2 ครั้ง ซึ่งการสร้างบทสนทนาเช่นนี้
 แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีความละเอียดในการสร้างบทสนทนาเพื่อช่วยดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านเห็นว่า
 ไปล์อุทิศส่ให้อ่อนหวานคู่กับเที่ยงเพียงใด ดังปรากฏในเรื่องว่า

ไปล์ (ร้องไห้) พี่ตุ้-พี่เที่ยง
 ริ้ว หน้อย ออเขาเซะซู้รักของเอ็งรี เพื่อจะช่วยเอ็งได้มั่งกระมัง
 เที่ยง (บ้อง) งานปลดคของเราดิกรวนเสียแล้ว จะให้ทอภมัน
 ที่ไหนมาเลี้ยงกันอีก (กับไปล์) ไปล์ ที่จริงแกผิดมาก
 (เมินหน้าหนี่)
 ไปล์ พี่ตุ้
 ตุ้ ฉันทยกให้ยามเที่ยงละ...
 ไปล์ พี่เที่ยงไม่ช่วยฉันรี
 เที่ยง ฉันเวรคืนให้สิบตุ้ละยะ (เดินหลีกไป)
 ริ้ว อ้อไปล์ สมน้ำหน้ามึง ๆ นั้นหรือซู้รักของมึง สม ๆ กูดีใจนัก...

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 43)

และตอนที่ตัวละครในเรื่องพูดกับอาม่าเ้สูก ผู้อ่านจะ
 เห็นว่าตัวละครจะใช้คำแทนตัวเองว่า "อ้าว" และเรียกแม่เ้สูกว่า "ลื้อ" การใช้คำพูดเช่นนี้
 ช่วยให้การดำเนินเรื่องมีความสมจริง และใกล้ชิดกับตัวละครมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างเมื่อ

คุณแม่วีจะให้แม่สีงช่วยใส่กรวนไปล่ะ คุณแม่วีก็พู่ว่า "...ใส่กรวน ๆ อาแม่สีงลื้อช่วยอ้าว
ด้วย" (แม่ศรีคริว, 2509 : 43) และต่อมาเมื่อไปล้เห็นคุณความดีของแม่สีงก็พู่ว่า
"...อาแม่สีง อ้าวเห็นสมจริงแล้วที่ลื้อเถยว่า ๆ ลื้อเอนก้อ้วมาก" (แม่ศรีคริว, 2509 : 44)

2.1.4.2 ความสำคัญของบทสนทนาในแง่แสดงลักษณะนิสัยและ
พฤติกรรมของตัวละคร บทสนทนาหลายตอนมีลักษณะดังกล่าว ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะยกตอนที่สำคัญมา
เป็นตัวอย่ง คือ

ตอนที่อาแม่สีงบอกกับคุณแม่วีว่าจะจ่ายเงินใช้หนี้ให้
ไปล้ คำพูทของอาแม่สีงแสดงให้ เห็นว่ามีความรักจริงจึงยอมเสียสละเงินเพื่อให้ไปล้เป็นอิสระ
ซึ่งความจริงแล้วคนจีนมักถูกมองว่าเป็นคนตระหนี่แต่แม่สีงมีลักษณะตรงกันข้าม ดังความว่า

สีง ...คำตัวอี้ 80 บาท ใช้มา 2 ปี ลคเคือนละ 4 บาท เป็นเงิน
ลค 72 บาท ยังเป็นหนี้อีก 8 บาท ถูกโหม นายเถาโด้หลง อ้าว
จะเอาเงินมาใช้ให้ แล้วลับตัวอี้ไป

(แม่ศรีคริว, 2509 : 44)

ตอนที่ไปล้พูทถึงอาแม่สีง คำพูทของไปล้ทั้ง 3 ครั้ง
แสดงให้ เห็นชัดว่ารังเกียจแม่สีงที่มี เชื้อชาติจีน แม้จะยอมรับว่าแม่สีงเป็นคนซื่อและมีฐานะ
ดังปรากฏในบทสนทนาตอนที่รำพึงกับตนเอง 2 ตอน ตอนที่แรกไปล้รำพึงว่า "...เป็น
เจ๊กเป็นจีนก็ ไครเขาจะรัก แต่แกเป็นเถ้าแกมีร้านใหญ่..." (แม่ศรีคริว, 2509 : 2)
และในตอนที 2 ไปล้ก็รำพึงว่า "...อาแม่สีงคนนี้แกก็ซื่อตรงดี แต่แกเป็นเจ๊กเป็นจีน..."
(แม่ศรีคริว, 2509 : 7) นอกจากนี้ในตอนทีไปล้ได้เถียงกับแม่สีงโดยตรงก็แสดงให้ เห็นว่า
รังเกียจ "ความเป็นคนจีน" ซึ่งเป็นลักษณะภายนอกของแม่สีงดังกล่าว่า "ให้กับคนชั้นลื้อที่ เขา
เต็มใจจะรับแบ่งของลื้อนั้นซี ก็คืออยู่แล้ว..." (แม่ศรีคริว, 2509 : 5) แต่อย่างไรก็ตาม
ในตอนสุดท้ายของเรื่องผู้แต่งก็แสดงให้ผู้อ่านเห็นว่ไปล้ไม่รังเกียจแม่สีงอีกค่อไปเพราะ
ซาบซึ่งในคุณความดีของแม่สีงมาก

ตอนที่สิบโทสู้กับนายยามเที่ยงจะไปรับข้าวที่ไปลจะ
 ตักให้ บพละครแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครทั้งสองที่เป็นคู่แข่งกัน เมื่อ
 ไปลจะตักข้าวให้ต่างคนก็ต่างอ้างเหตุผลเพื่อให้ไปลตักข้าวให้ก่อน แต่พอไปลบอกว่ใครเอาซาม
 หลังเธอก็จะตักให้มาก ๆ สิบโทสู้กับนายยามเที่ยงก็จะเอาซามหลังเพราะอยากได้มาก ๆ ซึ่ง
 แสดงให้เห็นความตะกละเห็นแก่กันอย่างน่าละอาย ดังปรากฏในเรื่องว่า

- ไปล มาฉันจะตักข้าวให้ (ตักข้าว สู้กับเที่ยงต่างเรียกเอาซามข้าวที่ตัก
 แล้วนั้น) คาย ออกแตก, นี่ฉันจะให้ใครก่อนล่ะ
- สู้ ที่ก่อนซี ยอครัก ทหารต้องออกหน้าพลเรือนอยู่เอง ใครเขาว่า
 พลเรือนทหารบ้าง มีแต่ทหารพลเรือนทั้งนั้น
- เที่ยง ที่ไหนได้ ที่ก่อนซี งามปลอด เวลาว่าง สงครามกองรักษาฝ่าย
 พลเรือนต้องถึงก่อน ที่ประจำอยู่ตามถนนเคี้ยวนี้ใคร ลูกศิษย์
 ยามเที่ยงไม่ใช่รี
- ไปล สมัยนี้เป็นสมัยว่างศึก เพราะยังงั้นขอย่าให้พี่มาสงครามกันขึ้น
 เลย ใครเอาซามหลังฉันจะให้มาก ๆ
- เที่ยง สิบสู้ แยกเอาก่อนซี
- สู้ แยกเอาก่อนก็เอาเถอะ
- เที่ยง อ้าย แยกเอาก่อนนะ ทหารอยู่หน้าพลเรือนถูกของแยกแล้ว
 (หยิบจานข้าวส่งให้สู้ไป) เอ้าที่นี้ตักให้ฉันพอส้ม ๆ ก็แล้วกัน
- สู้ (บ้อง) เขาทำหน้าที่ของเขาได้คจริง ควรตั้งให้เป็นหมื่น
 ตะกละการกินได้

(แม่ศรีครัว, 2509 : 26-27)

2.1.4.3 ความสำคัญของบทสนทนาในแง่แสดงลักษณะชวนขัน
ผู้อ่านจะพบว่าบทสนทนาหลายตอนในเรื่องสร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่าน ซึ่งเหมาะสมกับ
เรื่องประเภท "หิสนาฏกรรม" ดังปรากฏในตอนต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่แม่เiskus เข้ามาร้องขายใบชาไปล์ ไปล์รู้ว่าแม่เiskus
พูดเกี่ยวคนคือ ที่พูดว่าไม่ให้มาส่งใบชาเพียงอย่างเดียว นั้น แม่เiskus ต้องการให้ไปล์รู้ว่าได้ส่ง
"ความรัก" มาให้ด้วย แต่ไปล์ไม่ค่อยชอบแม่เiskus จึงแกล้งเป็นไม่เข้าใจและตีความเป็นอย่างอื่น
ดังปรากฏในเรื่องว่า

อาแม่เiskus (ร้องมาแต่ข้างนอก) ใบชาหมดแล้วยังอาหนู
ไปล์ ...อาแม่เiskus ไม่ต้องเข้ามาให้ลำบากก็ได้ ใบชาของอ้าวก็ยังไม่หมด
สุก ไม่ลำบากเลยที่เดียว อาแม่หนูอ้าวมานี้ก็ไม่ใช่ว่ามาส่งแค่ใบชา
อย่างเดียว
ไปล์ มีน้ำละ ฉันสงสัยมานาน ใบชาที่อาแม่เiskus ส่งนะคงปนซั้งด้วย
สักครึ่งก่อน เวลาหยิบชงร่ว่งพुरुทุกที

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 5)

ตอนที่อาแม่เiskus สนทนาคู่กับไปล์ ผู้อ่านจะรู้สึกซา
ความช่างพูดเปรียบเทียบของอาแม่เiskus ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นคนจีนแต่เข้าใจหาคำเปรียบเทียบ
บรรยากาศของเรื่องจึงสนุกชวนขัน ดังที่กล่าวว่าใบชาที่คนนำมาส่งบริสุทธิ์เหมือนหัวใจคน
ดังกล่าวว่า

สุก ไม่เป็นเช่นนั้นเลยที่เดียว อาแม่หนู เชื่ออ้าวเถอะ ชาของอ้าว
บริสุทธิ์เหมือนหัวใจของอ้าวที่เอามาสำหรับมอบให้อาแม่หนูด้วย
ไปล์ อ้อ ชันจริง อาแม่เiskus ไม่ได้ลิ้มหัวใจทั้งไว้ที่บ้านพรอกรึละ

สุก ลืมที่ไหนได้ อ้าวอยู่ที่ร้านหัวอกก็หนีมาอยู่ที่นี้บอกล้อจริง ๆ ไม่โกหก
อ้วมันเป็นแจ็ก.....

(แม่ศรีครัว, 2509 : 4)

ตอนที่อแม่เ้สุกเอามือคอบอกจนไขที่ใส่ไว้ในกระเป๋าสื่อ
เพื่อจะเอาไปคัมกินแตกไหลออกมาจากกระเป๋าลักษณะท่าทางเป็นเรอระของแม่เ้สุกในตอนนึ้
สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก และยังเมื่ออแม่เ้สุกเปรียบเทียบว่าไขที่แตกนี้เหมือนไมตรี
ของคนที่ถูกไปล่บปฏิเสธ แต่อแม่เ้สุกไม่ซ้ค คำว่า "ไมตรี" จึงเปลี่ยนเป็น "ไม้กลี" และอแม่เ้
ยังเปรียบเทียบไขที่แตกไหลออกมาเป็อนเสื่อว่าสามารถล้างออกได้ แต่ความรักที่อยู่ในใจของคน
ล้างเท่าไรก็ไม่ออก ดังกล่าววว่า

สุก รูปร่างอ้วเลวก็จริง อแม่เ้หนู แต่หัวอกอ้ว (เอามือคอบที่หน้าอก)
โธ๊ะ เค้าเบ้ แตกเสียแล้ว

ไปล่ อ้ว ทำไมละ ออกแตกเสียแล้วรี

สุก เปล่า ไขแตก อ้วซ้อใส่กระเป๋ามาจะเอาไปคัมแกงกิน ไข่แดง ๆ
คี่ ๆ แตกบ่นบ่หมคแล้วไม้กลีก็แตก ไข่ก็แตกเต็มที อ้วมันยังไม่หัน
คราวเคราะห์ร้าย เคี้ยวบ่อะไร ๆ ก็เหลวไหลหมค ไข่เหลวไหล
เป็อนกระเป๋ายังล้างได้ แต่ความรักในอกเหลวไหลล้างไม่ออก มี
แต่จะแน่นหนามากเข้า ๆ อ้วลาที่อแม่เ้หนู วันอื่นสิ้นเคราะห์ อ้วจะ
มาใหม่ อ้วไม่ลีมลื่อ บอกล้อจริง ๆ ไม่โกหก เค้าเบ้...

(แม่ศรีครัว, 2509 : 6)

ตอนที่อแม่เ้สุกตกลงรับปากจะช่วยเหลือไปล่ ซึ่งเป็น
หญิงสาวที่ตนหลงรัก ผู้แต่งได้แสดงความช่างพูดของอแม่เ้สุก โดยให้อแม่เ้สุกเล่นคำว่า

"ซู้ลัก" กับ "ซู้รัก" แต่เป็นด้วยอาแป๊ะสุกพูดไทยไม่ชัดจึงออกเสียง ร เป็น ล เสียทุกคำ ดังกล่าวไว้ว่า

อาแป๊ะสุก อ้าวลักอีมานานแล้ว ต้องช่วย อ้าวไม่ใช่ซู้ลักข้าวลักหอมมัน อ้าว เป็นซู้ลักตัวอี ล้านอ้วกมี เงินอ้วกมี ค่าตัวอี 80 บาท ไข่มา 2 ปี ลคเคื่อนละ 4 บาท เป็นเงินลค 72 บาท ยังเป็นหน้ออีก 8 บาท ถูกโหม นายเถาโด้หลง อ้วจะเอาเงินมาใช้ให้ แล้วลับตัวอีไป

(แม่ศรีคร้ว, 2509 : 44)

ตอนที่สิบโทคุยกับนายยามเที่ยงไปพบกันโดยบังเอิญเพราะ คิดว่านางสาวไปส่งสัญญาให้ไปพบได้ทั้งสองคนจึงมีการต่อล้อต่อเถียงกันเป็นนาน เช่น นายยามเที่ยงเรียกสิบโทว่า "เจ้าสี่หมอก" ส่วนสิบโทก็เรียกนายยามเที่ยงว่า "เจ้าแดงวัว" ซึ่งเรียกตามเสื้อที่สวม และเมื่อนายยามเที่ยงถามสิบโทว่าเข้ามาขี้นยามอยู่ทำไม สิบโทก็กลับโต้แย้งว่าเข้ามาขู่มข่ามทำไม ตัวละครจึงหันมาเล่นคำว่า "ขี้นยาม" กับ "ขู่มข่าม" ดังกล่าวไว้ว่า

ซู้ ถ้ายังงั้นฉันขอตามแกอย่างทีแกตามฉันเมื่อกี้ว่า นี๊แกเข้ามา
 ขู่มข่ามอยู่ทีไหนทำไม
เที่ยง ฮะ ฉันว่าขี้นยามปะ ไม่ใช่ขู่มข่าม
ซู้ เออน๊ะ แกมันขู่มข่าม ทีนี้ไม่ใช่ทีสำหรับขี้นยาม
เที่ยง (บ๊อง) เอ เจ้าสี่หมอกนี้เห็นจะเกิคมมาแย่งกันเสียแล้ว
ซู้ (บ๊อง) เอ เจ้าแดงวัวนี้เห็นจะเกิคมมาชิงกันเสียแล้ว
เที่ยง ฉันถามแกว่าแกเข้ามาขี้นยามอยู่ทีไหนทำไม
ซู้ ฉันก็ถามแกว่าแกเข้ามาขู่มข่ามอยู่ทีไหนทำไม

(แม่ศรีคร้ว, 2509 : 17-18)

ตอนที่สิบโทคู่ที่ว่านายยามเที่ยง เมื่อรู้ว่าเป็น
คู่แข่ง สิบโทคู่ที่ว่านายยามเที่ยงรักไปลงข้างเดียวเหมือนคนบ้า ยามเที่ยงก็แก้งชื่อไม่เข้าใจ
ความหมายของสิบโทคู่ และโด้กลับไปว่าตนไม่ได้บ้า แต่เป็นโปลิศ ยิงเมื่อยามเที่ยงถามชื่อเสียง
เรียงนามของคู่ คู่แค้นก็ให้ตัวละครพูดจาล้อเลียนกันจนสร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่าน ตั้งความ
ว่า

คู่	อุบ๊ะ รักเขาข้างเดียว แกกก็เป็นบ้านะจิ
เที่ยง	บอกว่ากันเป็นโปลิศ แกเองแหละเป็นบ้า
คู่	ไม่ใช่ กันเป็นทหารไม่เห็นรี
เที่ยง	ก็แกชื่อโหดละ
คู่	นายสิบคู่
เที่ยง	อ้อ สิบคู่ คู่สิบใบ จำง่าย
คู่	ก็แกชื่อโหดละ
เที่ยง	นายยามเที่ยง
คู่	อ้อ ยามเที่ยง ยามคึก จำง่าย

(แม่ศรีครัว, 2509 : 19)

2.1.4.4 ความสำคัญของบทสนทนาที่เป็นบทขับร้อง ผู้อ่านจะพบว่า
บทสนทนาในเรื่องมีหรือเป็นองค์ประกอบในเรื่องด้วย บทร้องดังกล่าวมีเนื้อหาสัมพันธ์กับเรื่อง
ซึ่งเพิ่มคุณค่าในแง่ช่วยดำเนินเรื่องและเสริมบรรยากาศแก่ตัวละครได้ไม่น้อยทีเดียว ทั้งนี้หรือ
ทั้ง 3 ตอน ที่ผู้แต่งยกมาประกอบล้วนเป็นพระนิพนธ์ของพระราชนิพนธ์เอก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
(น.ม.ส.) ดังที่ผู้แต่งเขียนกำกับไว้ที่ท้ายบทหรือทุกเพลงว่า "น.ม.ส." ซึ่งปรากฏในคอน
ต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่คุณแม่ริ้วจะออกไปดูละคร คุณแม่ริ้วคอยรับตัวละคร
จากท่านปลัดค้อย่าน แต่ท่านปลัดคิดค้นคุณแม่ริ้วโกรธที่ไม่ได้ไปดูละครดังที่ตั้งใจไว้ แต่จู่ ๆ ท่าน

ปลั๊กก็ให้เด็กเอาตัวละครมาให้ คุณแม่รู้จึงตั้งใจและเตรียมตัวออกไปดูละครตามนัด ซึ่งในตอนนั้นผู้แต่งได้ให้คุณแม่รู้ร้องเพลง "อุยฉาย" ประกอบ แต่มีการเปลี่ยนเนื้อร้องไปบ้างเพื่อให้สัมพันธ์กับเรื่องและสร้างความรู้สึกชวนขันให้แก่ผู้อ่าน ดังมีบทร้องว่า

"อุยฉายเอ๋ย เจ้างามล้ำเลิศคู่พรศพราย เจ้าเมิน
เจ้าเมียงคู่เอียงอาย เจ้ากรีกเจ้ากรายกะหัตถ์รัก จะดูละครเสียให้เต็มอ้อม นึกกรุ่มนึกกริม
สนุกถนัดแตงตัวใจโลจะไปคามาถัด คูไหนไม่ซัดตาเอ๋ย"

"แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสวยอัย อ้อองแอ้งแน่นน้อย
แซมซ้อยชวนชม นุ่งห่มสมสี ไม่มีโลสมม ผัดหน้าหวิมม ช่างสมทรงเอ๋ย"

น.ม.ส.

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 10)

และในตอนนี้นายยามเที่ยงกับสิบโทคู่แอบเข้าไปพบนางสาวไปโลในห้องกริ้ว ผู้แต่งได้ให้ตัวละครร้องรำทำเพลงกัน ซึ่งเหตุการณ์ในตอนนั้นแสดงให้เห็นบรรยากาศ ของเรื่องว่า มีความสนุกสนานร่าเริงกันเต็มที่ก่อนจะถึงเหตุการณ์ที่ซูลมุนวุ่นวาย ดังปรากฏว่านายยามเที่ยงได้ร้องเพลง "บุหลัน" ซึ่งเนื้อร้องก็มีการสัพทภาพรักต่อแม่ศรีกริ้ว ดังมีบทร้องว่า

"กองตะเวณเจจใจในหน้าที่ ทุกคนมีใจกล้าหาไม่เหมือนครึ่งทหารอีก
หนึ่งครึ่งพลเรือน ไม่แซ่เขื่อนเบือนบิตคิดเกียจคร้านใจคิตต่อผู้ประกอบสุจริต ใจร้าย
ต่อผู้ผิดจิตห้าวหาญ ใจแข็งต่อผู้ซุกลัวทางพาล ใจอ่อนต่อนงคราญแม่ศรีกริ้ว"

น.ม.ส.

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 29)

ส่วนสิบทูก็ไม่ได้น้อยหน้านายยามเที่ยงคือ รื่องเพลง
เกี่ยวนางสาวไปล่เหมือนกัน ดังมีเนื้อร้องว่า

"เราทหารการรบเจนนับถ้วน	ทุกขบวนเหล่าริบไม่สู้หน้า
ได้ฝึกซ้อมพร้อมสิ้นคังจินคา	เป็นสง่าแผ่พระศปปรากฏไกล
ถึงคราวงานงานดีไม่มีนิ่ง	ถึงคราวรบจริงไม่หึงได้
ถึงคราวเล่นเล่นจริงทุกสิ่งไป	ถึงคราวรักรักใครรักไม่คลาย"

น.ม.ส.

(แม่ศรีครัว, 2509 : 31)

เป็นที่น่าสังเกตว่าพร้องคังกล่าวข้างต้นของสิบทู
กับนายยามเที่ยงไคยั่วล้อ พฤติกรรมของตัวละครทั้งสองในลักษณะการใช้คำพูดที่ตรงกันข้ามจาก
ความจริง (irony) ด้วยการให้สิบทูกับยามเที่ยงใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือ
แตกต่างไปจากพฤติกรรมที่เป็นจริง ซึ่งสร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก ดังที่ตัวละครชอบ
พูดจาคุยโว และพูดจาเกินสถานการณ์ ทั้งนี้นอกจากปรากฏในพร้องแล้วยังปรากฏในบทพูดตอน
อื่น ๆ ด้วยคือ ยามเที่ยงเป็นเพียงยามรักษาความปลอดภัยแก่กลับพูดจาให้เห็นว่าต้องมีความรับ
ผิดชอบสูง คังกล่าวว่า

ดู ...ท่านเจ้ากรมคอสน์แก๊งคนถูก คือแก๊งเอาคนเอกอย่าง
นายยามเที่ยงมาเป็นผู้ตรวจตรารักษาหน้าที่ อ้อ อ้ายการที่ได้รับความ
ไว้วางใจของรัฐบาลให้ปกป้องรักษาบ้านช่องหิ้งหลายให้พ้นจาก
อันตรายในเงื้อมมือของคนพาลนี้ เป็นหน้าที่สำคัญ เหมาะแก่กัน
เช่นข้าพเจ้า (ซีที่ตัว)

(แม่ศรีครัว, 2509 : 15-16)

ตอนที่สิบโทสู้กับยามเที่ยงพบกันโดยบังเอิญที่ห้องครัว
 ในบ้านคุณแม่รีว เพราะเข้าใจว่าไปลั่นคิให้เข้าไปพบ เมื่อหึ่งคูรู้ว่าต่างเป็นคู่แข่งกันจึงตั้ง
 ท่าวางมวยกัน ต่างคนต่างไม่ยอมแพ้กันจนผู้อ่านรู้สึกว่าจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น แต่ปรากฏว่า
 ไม่ได้ต่อสู้กันจริง ๆ ตั้งความว่า

- คู่ เอ หมอนี่มาคูหมิ่นทหาร หมิ่นประมาททหาร ไม่มีอะไรจะลบล้าง
 ได้นอกจากเลือด เอาเยี่ยงหน้าทีแกนะซี มีแค่ยื่นคิไม่ต้องทำ
- เที่ยง เอ ทิคินี่มาคูหมิ่นโปลิศ หมิ่นประมาทโปลิศทีเข้ายูนิฟอร์ม
 จะต้องเสียค่าปรับไหม หรือมิฉะนั้นจำคุก
- คู่ กันกับแกต้องรับมือกัน
- เที่ยง แกกับกันก็ต้องเล่นงานกัน
- คู่ คาบของกันมีแล้ว แกไปหามา
- เที่ยง กันมีกระบองแล้ว แกไปหากระบองมา
- คู่ กระบองกันไม่เอา เสียเวลา
- เที่ยง คาบกันก็ไม่เอา เสียเวลา
- คู่ ถ้าอย่างงั้นมวยเอาไหมละ
- เที่ยง คาคนวมด้วยไหม
- คู่ ไม่ต้องละ ว่ากันหมัดลุ่น ๆ อย่างงี้แหละ
- เที่ยง กันไม่ชอบ
- คู่ อุปะ ถ้าใส่นวมเป็นเด็กเล่นละจะมาพุดกันถึงต่อยคิให้เป็นประโยชน์
 อะไรละ
- เที่ยง ไม่เห็นมีประโยชน์เลยสักนึกเคียวตกนรก...

ชั้นวางชั้นซ่อม กับผ้าปูโต๊ะหนึ่งผืน ผ้าปูโต๊ะนี้เมื่อปูโต๊ะกลางห้องต้องกว้างพอที่จะให้ชายคลุมลงมาหุคหวัดกับพื้น ที่เสาเหนือชั้นมีตะปูสำหรับแขวนผ้าเช็ดขามด้วย

หลังประตูในทางในโรง มีตั้งตู้หวสองตั้ง มีน้ำเกือบเต็ม กับชั้นน้ำ 2 ชั้น มีน้ำเต็มตั้งอยู่

(แม่ศรีกริ้ว, 2509 : 1-2)

เรื่องนี้ผู้วิจัยจักวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของฉากกับเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน คือการที่ผู้แต่งบรรยายว่ามีเตาไฟและไม้ซีกไฟพร้อมในฉากก็เพื่อให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่คุณแม่ริ้วจะเกี่ยวสาธุ คุณแม่ริ้วใช้ไม้ซีกไฟเพื่อก่อไฟ และใช้ตั้งหูกทักน้ำเพื่อเพลงในกระทะใหญ่ แต่คุณแม่ริ้วกลับผลอทิ้งก้านไม้ซีกไฟและเหนียงลงในโอ่งข้าวสาร ส่วนการบรรยายฉากว่ามีตุ๊กขวานาคใหญ่ นั้น เพราะสืบทอดกับนายยามเที่ยงเคยเข้าไปซ่อนตัวเสมอ และในครั้งนั้นก็ เช่นเดียวกับสืบทอดกับเข้าไปซ่อนตัวในตู้เมื่อถึงคราวจวนตัวอีก และที่ผู้แต่งบรรยายถึงผ้าปูโต๊ะผืนใหญ่นั้นก็เพื่อให้ นายยามเที่ยงเข้าไปซ่อนตัวอยู่ที่โต๊ะที่มีผ้าปูโต๊ะผืนใหญ่คลุมไว้ และใช้ผ้าปูโต๊ะนี้คลุมศีรษะเพื่อหลอกผีสืบทอดกับนางสาวไปล่งที่ต่างก็เข้าใจว่า นายยามเที่ยงจมน้ำตาย เพราะจากที่นางสาวไปล่งมองไปในโอ่งข้าวสารแล้วเห็นแค่หมวกของ นายยามเที่ยงลอยอยู่จึงเข้าใจว่านายยามเที่ยงตายแล้ว

2.1.6 สรุป บทละครเรื่องแม่ศรีกริ้วมีคุณค่าประทับใจผู้อ่านส่วนมาก เพราะเป็นเรื่องเบาสมองและให้แนวคิดที่มีสาระแก่ชีวิต นอกจากนั้นองค์ประกอบต่าง ๆ ในเรื่องก็มีคุณค่าให้บทละครน่าสนใจ โดยเฉพาะการสร้างบทสนทนาให้สัมพันธ์กับเรื่องและเพิ่มความสนุกสนานชวนขันแก่ผู้อ่าน ในด้านแนวคิดก็นับได้ว่าเป็นแนวคิดเชิงมนุษยนิยมที่ให้ความเข้าใจอันดีระหว่างมนุษย์ แม้จะชี้ข้อบกพร่องของมนุษย์แต่ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องที่รับความเข้าใจกันได้ เรื่องจึงจบลงด้วยไมตรีจิต

2.2 บอຍใหม่ เป็นบทละครที่ผู้แต่งไม่ได้ระบุว่า แผลและแต่งเทียบเคียงจากเรื่องใดจึงน่าจะเข้าใจว่าแต่งเอง ความน่าสนใจของบทละครเรื่องนี้อยู่ที่การสร้างเรื่องให้มี

ลักษณะชวนขัน และให้ข้อคิดแก่ผู้อ่าน โดยมีองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบสำคัญที่เพิ่มคุณค่าทางศิลปะแก่บทละคร ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.2.1 แก่นเรื่อง ผู้แต่งเสนอให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้งซึ่งว่าความรักความกตัญญูเป็นคุณค่าของมนุษย์ที่ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยมีความสุข ดังปรากฏว่าเมื่อเงินเชิงเข้ามาเป็นบ่อขี้ใหม่ในครอบครัวของจางวางสี่ก็ช่วยให้เหตุการณ์ที่ไม่น่าพึงใจคลี่คลายไปในทางที่ดี ด้วยความจริงใจและสติปัญญาไหวพริบของตน

2.2.2 โครงเรื่อง บ่อขี้ใหม่ เป็นบทละครองค์เดียว ฉากเดียว เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและใช้ กลวิธีเหตุผลประจวบเหมาะเป็นกลวิธีในการดำเนินเรื่องได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

2.2.2.1 การเปิดเรื่อง ผู้แต่งเปิดฉากโดยนำให้ผู้อ่านรู้จักจางวางสี่กับแม่เป้าซึ่งเป็นสามีภรรยา กัน จางวางสี่ร้องเรียกนางสุกสาวใช้ในตอนเช้า แต่แม่เป้าบอกว่าไล่นางสุกออกไปแล้วเพราะปากจุกและไม่สมหน้าสมตากับนายสมิธญาติเกี่ยวของของนาง จางวางสี่รู้สึกไม่พอใจที่แม่เป้าเอาใจนายสมิธมากเกินไป โดยเฉพาะนายสมิธหนุ่มกว่าตน และมาถกกลางระหว่างตนกับแม่เป้าตลอดเวลาที่มาพักอาศัยอยู่นานเกือบปี และไม่มีทีท่าจะกลับ จางวางสี่จึงยิ่งแสดงความรู้สึกไม่พอใจ แม่เป้าพูดค้ำท้าวว่าเรียกนางสุกทำไม นางจะไปจัดการทำให้แทนแล้วแม่เป้าก็เดินออกไปจัดการให้

พอแม่เป้าออกไปผู้แต่งก็ให้ท่านจางวางพูดกับผู้อ่านโดยตรง ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ คือจางวางสี่เล่าว่าตนได้นั่งดื่มสุรากับเพื่อนชื่อถึกจนเมา ครั้นกลับมาถึงบ้านก็แอบพานางสุกออกไปนั่งที่กุ๊กซอบแห่งหนึ่ง และบังเอิญว่าบ่อขี้ใหม่เข้ามาเห็นพฤติกรรมของคนกำลังเกี่ยวนางสุก จางวางสี่กระดากรีบออกจากบ้านจนล้มถ้ายาคมไว้ที่ร้าน ตั้งแต่นั้นมาจางวางสี่ก็พยายามปิดเรื่องนี้เป็นความลับเพราะรู้ว่าแม่เป้าหึงจุก ดังกล่าวไว้ว่า "...นี่ถ้าท่านยายแก่รู้ละเอาแล้ว ใต้บ้านแตกสาแหรกขาดกันเพราะอ้ายคืนวันนั้นเอง หึงจุกละหนึ่งเหียว..." (บ่อขี้ใหม่, 2509 : 54)

ต่อจากนั้นนายสมิธเข้ามาในฉากพบกับจางวางสี่ผู้แต่งแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของนายสมิธว่าไม่เกรงใจเจ้าของบ้านและเอาแต่ใจตัวเอง ทั้งจะเห็นได้ว่าพ่อคั้นนอนก็ถามหาอาหารมื้อเช้าทันที ครั้นทราบว่ายังไม่เรียบร้อยเพราะนางสุกถูกไล่ออกไปแล้ว นายสมิธก็แสดงความไม่พอใจเพราะหิวแล้วแต่ไม่มีอะไรให้กิน และในการดำเนินเรื่องตอนนี้ผู้แต่งแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าเมื่อจางวางสี่ได้ยินนายสมิธพูดถึงเรื่องบุหรี จางวางก็นึกถึงตนเองที่อศุขบุหรีเพราะแม่เข้าห้ามขาค หังนี้การที่ผู้แต่งดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละครพูดถึงบุหรีก็เพื่อเป็นการเตรียมเรื่อง (Foreshadowing) ไว้ในตอนต่อไป

ในการดำเนินเรื่องต่อมาแม่เข้ากลับมาบอกจางวางสี่ว่า นางเตรียมของให้เรียบร้อยแล้วให้จางวางไปจับแจงเสี่ย พอลางวางสี่ออกไป แม่เข้ากับนายสมิธก็มีโอกาสคุยกันสองต่อสอง ในตอนนี้นายสมิธนึกหาจางวางว่าเป็นคนแก่เหี้ยมโหด ซึ่งแม่เข้าก็เห็นด้วยว่าจางวางสี่แก่แล้ว ต่อจากนั้นแม่เข้าก็มอบหีบบุหรีให้นายสมิธเป็นที่ระลึก เพราะรู้ว่านายสมิธกำลังจะจากไป แต่กำชับให้ปิดเป็นความลับเพราะกลัวจางวางจะหึง เนื่องจากนางห้ามไม่ให้จางวางสูบบุหรีแต่กลับทำหีบบุหรีให้นายสมิธ และในตอนนี้นางยังแสดงความผูกพันว่าไม่อยากให้นายสมิธรีบจากไป นายสมิธจึงพูดโยงว่าตนเองจะไม่ลืมเหตุการณ์ในคืนที่ไปรับประทานอาหารกับแม่เข้าที่กุ๊กชอปแห่งนั้น คำพูดของนายสมิธทำให้อ่านทราบว่าตัวละครทั้งสองก็มีความลับปิดบังจางวางสี่

2.2.2.2 การพัฒนาเรื่อง ผู้แต่งได้พัฒนาเรื่องให้มีความเข้มข้นขึ้นโดยมีตัวละครใหม่เข้ามาในฉาก คือเงินเซียงมาถามหาแม่เข้าเพราะจะมาทำงานเป็นบ๋อยใหม่ที่บ้านของนาง แต่พอแม่เข้ากับนายสมิธเห็นหน้าเงินเซียงต่างก็จำได้ว่าเป็นบ๋อยคนเดียวกับที่กุ๊กชอปในคืนนั้น นายสมิธรีบเดินหนีออกไป ส่วนแม่เข้าก็คิดจะไปเพทุบายให้สามไม้เงินเซียงออก เพราะกลัวว่าจะเปิดเผยความลับของนาง พฤติกรรมของแม่เข้าตอนนี้สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก เพราะผู้แต่งดำเนินเรื่องแบบหักมุมคือแทนที่แม่เข้าจะดีใจเมื่อได้บ๋อยใหม่ตามต้องการ แต่นางกลับต้องหาหนทางไล่บ๋อยใหม่ออก ครั้นแม่เข้าออกไปหาจางวางสี่ ผู้แต่งก็ให้ผู้อ่านรู้จักเงินเซียงจากคำรำพึงของเงินเซียงเองว่า ก่อนหน้านี้เคยเป็นบ๋อยที่กุ๊กชอปแห่งหนึ่ง ขณะนี้กำลังตามหาบิดาที่ชื่อ "...สี่สูงหลาสามตะกู่ เป็นเจ๊ก..." (บ๋อยใหม่, 2509 : 60) แม้เงินเซียงจะไม่เคยเห็นหน้าเตี้ยของคนมาก่อนแต่เงินเซียงก็ไม่ล้มละความพยายาม ดังปรากฏว่า ถ้าพบใครชื่อสี่

ก็จะใช้สายเชือกมัด ซึ่งสร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก หลังจากนั้นเงินเซ็งก็เข้าไปหาห้องครัวเพื่อหาหน้าที่บ่อยใหม่

ในการดำเนินเรื่องต่อมา ผู้แต่งดำเนินเรื่องแบบหักมุมอีกครั้งหนึ่ง คือจางวางสี่เข้ามาในฉากและบ่นไม่ยอมใ้บ่อยเพราะคิดว่า "...มันจะแทนอีสาวใช้ค่าเก่าค่าเลี้ยงของเราได้หรือ..." (บ่อยใหม่, 2509 : 61) จางวางสี่จึงตั้งใจจะไล่อยออก แต่ปรากฏว่าพอเรียกเงินเซ็งเข้ามาพบก็กระดากเพราะจำได้ว่าเป็นบ่อยที่ถูกชอบที่คนแอบพานางสุกไปนั่ง ครั้นพอจางวางจะไล่เงินเซ็งออกไป เงินเซ็งก็ควักดาขึ้นมาออกมาคมโดยไม่ตั้งใจ จางวางเห็นเข้าก็ไม่กล้าไล่เพราะเห็นว่าเงินเซ็งมีหลักฐานสำคัญคือดาบคมที่คนลืมไว้ที่ถูกชอบ การดำเนินเรื่องแบบหักมุมเช่นนี้สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก และต่อจากนั้นผู้แต่งให้จางวางสี่ขอคำมั่นสัญญาจากเงินเซ็งว่าจะไม่พูดมากโดยเฉพาะต่อหน้าแม่เป้า เงินเซ็งก็ให้สัญญาเพราะเข้าใจว่าอยู่บ้านผู้ที่จะพูดจาอะไรก็ต้องระวัง ต่อมาผู้แต่งก็สร้างลักษณะชวนขันคือให้จางวางต้องหันมาเอาใจเงินเซ็งเพราะกลัวเงินเซ็งเปิดเผยความลับของตน ดังปรากฏว่าแม่เงินเซ็งจะหาด้วยซามแฉกก็ไม่ต้องซบไซ้ พอเงินเซ็งหิวข้าวท่านจางวางก็ไปตักข้าวตักน้ำให้ เงินเซ็งจึงพูดว่า "...บุญตามหัน มีนายเป็นบ่าวเห็นหันตา..." (บ่อยใหม่, 2509 : 66) ทั้งนี้เงินเซ็งเข้าใจว่าเป็นผลตอบแทนจากที่ทำความดีไว้ ซึ่งสร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่าน เพราะนอกจากเงินเซ็งเข้าใจผิดแล้วยังใช้สำนวนผิด คือพูดว่า "บุญตามหัน" แทนคำว่า "ธรรมตามหัน"

ต่อจากนั้นผู้แต่งให้แม่เป้าเข้ามาในฉาก จางวางสี่รีบเข้าไปรับหน้าแม่เป้าเพราะกลัวเงินเซ็งจะเปิดเผยความลับของตน จางวางสี่บอกแม่เป้าว่าเงินเซ็งหิวข้าว แม่เป้าก็เตรียมจัดแจงหาข้าวให้เงินเซ็ง โดยแม่เป้าถามเงินเซ็งว่าจะกินอะไร จางวางสี่เห็นแม่เป้าเอาใจเงินเซ็งคนก็รีบอุลู่จอบช่วย คังนั้นผู้อ่านก็จะเห็นภาพตัวละครที่เป็นนายทั้งสองค่างก็เอาใจเงินเซ็งเพราะแม่เป้าหวังไม่ให้เงินเซ็งพูดเรื่องของตนกับท่านจางวาง คังกล่าวว่า "...เอ็งอย่างพูดให้สัวซ้าไคยีนสักคำเตยวนะ..." (บ่อยใหม่, 2509 : 68) ส่วนจางวางสี่ก็เช่นกันไค้เข้าไปกระซิบกับเงินเซ็งว่า "...เอ็งอย่าผลปากให้เมียซ้าไคยีนสักคำเตยวนะซ้าจะไปหาอะไรมาให้เอ็งกิน..." (บ่อยใหม่, 3509 : 68) หลังจากนั้นเมื่อแม่เป้ากับจางวางสี่ออกไปหาข้าวให้เงินเซ็ง นายสมิทก็เข้ามาหาเงินเซ็งและข่มขู่ว่าไม่ให้พูดเรื่องของตน

โดยจะให้เงินค่าจ้าง 30 บาท หรือถ้ามีเงินนั้นก็หักออกเงินเชิงเสีย ในขณะที่พูนายสมิธก็ล้าง กระเป๋าทาที่บุหรีไปพลางและบังเอิญว่าทำที่บุหรีตกจากกระเป๋่า เงินเชิงจึงเห็นที่บุหรีของ นายสมิธและทราบว่ามีผู้หญิงทำให้เป็นที่ระลึกลับจากคำบอกเล่าของนายสมิธ ต่อมาเมื่อนายสมิธ จะให้เงินบิณฑบาตไม่ให้พูด เงินเชิงก็จึงเข้าใจว่าไม่ให้พูดเรื่องผู้หญิงและเมื่อเห็นว่าไม่หนักหนา อะไรก็ยอมรับปาก หลังจากนั้นนายสมิธก็เดินออกไปจากห้อง ทั้งนี้ผู้อ่านจะสังเกตว่าผู้แต่งได้ คำเนินเรื่องแบบเตรียมเรื่องไว้อีกครั้งหนึ่งคือ ให้ความนายสมิธทำที่บุหรีตกเพื่อเป็นการบอกให้ ผู้อ่านรู้ว่าที่บุหรีนั้นจะเป็นสิ่งคลี่คลายปมที่สำคัญในตอนท้ายเรื่อง

ในฉากต่อมาแม่เป่าก็เข้ามาหาเงินเชิง และพยายาม หว่านล้อมไม่ให้เงินเชิงพูดเรื่องที่ถูกขอล แต่เงินเชิงกลับเข้าใจผิดคิดว่าแม่เป่ามาหลงรักตน ซึ่ง คำพูดของแม่เป่าก็มีนัยให้คิดเช่นนั้น ดังกล่าวไว้ว่า "...นี่แน่ะ ตั้งแต่ลื้อมาอยู่ที่นี้ ลื้อก็รู้ความ- (หัวมือ) ความคับใจ ความกระวนกระวายใจของอ้าวแล้วไม่ใช่หรือ" (บ้อยใหม่, 2509 : 72) เงินเชิงจึงทำท่ากะลัมคะเหลี้ยตอบและพูดว่า "ไม่เป็นไร ไม่ใช่ลื้อรู้ก็แล้วกัน" (บ้อยใหม่, 2509 : 72) แม่เป่าเองก็เข้าใจว่าเงินเชิงจะไม่แพร่งพรายเรื่องที่ถูกล้อ แต่ตัวละครไม่ทันได้พูดคุย อะไรกันต่อเพราะได้ยินเสียงจางวางสี่เดินเข้ามา แม่เป่าจึงรีบลุกหนีออกไป

2.2.2.3 การดำเนินเรื่องไปสู่จุดสูงสุด ผู้แต่งดำเนินเหตุการณ์ ในเรื่องไปสู่จุดสูงสุดก็อย่างน่าประทับใจ คือให้เงินเชิงเข้าใจว่าจางวางสี่เป็นเมียของตน ซึ่งมีผลให้เงินเชิงปฏิบัติตัวต่อจางวางสี่และแม่เป่าต่างออกไป และให้แม่เป่าทราบความจริงว่า เงินเชิงไม่ได้รู้ความลับอะไรของนางเลย โดยดำเนินเรื่องตามลำดับดังนี้ หลังจากแม่เป่าลุกหนี ออกไปแล้ว ผู้แต่งก็ให้จางวางเข้ามาในฉากโดยไม่ทันเห็นเงินเชิง จางวางบ่นว่าจะไม่จ้าง บ้อยใหม่อีกต่อไป เพราะเข้าใจว่าเงินเชิงรู้เรื่องของคนแล้ว และได้สารภาพเรื่องที่ถูกล้อว่าเป็นไปเพราะฤทธิ์เหล้ามากกว่าที่จะคิดนอกใจภรรยา เหตุการณ์ตอนนี้ทำให้เงินเชิงรู้ว่านาย ของตนชื่อสี่เพราะเมื่อจางวางสี่เล่าว่าตนอยู่ที่ถูกล้อนางสนุกจะคอยออเซาะ เรียกชื่อคน อยู่ตลอดเวลา ดังข้อความ

- จ. เพราะอ้ายหมอดึกที่เคียว ชวนไปเลี้ยงเหล้า พอมาพบนางสุกเห็นตา
มันมัน ๆ อ้อ อ้ายใจก็อดเวหนาคามัน ๆ ไม่ได้ เลยเปิดชั้นรถโซ
ที่เคียวลี นางนั่นก็นายลี้วคะโง้น นายลี้วคะงี้

(บ๋อยใหม่, 2509 : 74)

หลังจากนั้นพอจางวางลี้วพูดจบเงินเซ็งก็ตรงเข้าไปใช้
สายเชือกวัดความสูงของจางวางทันที เพราะเห็นว่าจางวางมีชื่อตรงกับเคียวของคน และเมื่อ
วัดตัวแล้วมีความสูงใกล้เคียงกับเคียวอีก เงินเซ็งก็ยิ่งปักใจและเชื่อว่าเป็นเคียวของคน
พฤติกรรมของเงินเซ็งในตอนนี้สร้างความรู้สึกชวนขันแก่ผู้อ่านมาก

ในฉากต่อมาเมื่อจางวางลี้วออกไปตามหาแม่เข้าทาง
ประตูซ้าย ผู้แต่งก็ให้แม่เข้าเข้ามาหาเงินเซ็งทางประตูขวาอีก แต่ครั้งนั้นเงินเซ็งไม่ทำท่ากะลิม
กะเหลี่ยแม่เข้าเพราะถือว่าเป็นภรรยาเคียว และพยายามปฏิเสธแม่เข้าจนนางเข้าใจผิดว่าเงินเซ็ง
ไม่ยอมร่วมมือเรื่องปิดความลับ นางจึงอธิบายให้เงินเซ็งฟังว่านางไปนั่งรับประทานอาหารที่ก๊ก
ชอบกับนายสมิธในฐานะญาติเกี่ยวของกันเท่านั้น แต่จางวางลี้วเป็นคนหึงจิกนางจึงต้องปิดเป็น
ความลับ พอแม่เข้าพูดจบเงินเซ็งก็ถามว่าก๊กชอบที่ไหนและยังแสดงให้แม่เข้ารู้ว่าจางวางกับ
นายสมิธไม่ได้เลย แม่เข้าจึงรู้ความจริงว่าบ๋อยใหม่ไม่มีความลับอะไรของนางเหมือนที่นาง
และนายสมิธเข้าใจ นางจึงผลักไสบ๋อยใหม่ออกจากบ้าน แต่เงินเซ็งออกไปได้ไม่นานก็โผล่หน้า
กลับมาอีก และย้อนถามแม่เข้าว่า นางไล่คนออกเพราะหึงรู้ว่าคนไม่มีความลับของนาง แต่
ตอนนี้คนรู้ความลับแล้วจะไล่คนออกอีกหรือ แม่เข้าจึงรู้สึกว่าจะต้องยอมรับเงินเซ็งไว้

ในขณะที่แม่เข้ากำลังอยู่ในสภาพเหมือนถูกบ่วงบังกับ
ผู้แต่งก็ดำเนินเหตุการณ์ให้เข้มข้นมากขึ้น คือความลับของจางวางลี้วเกือบถูกเปิดเผย แต่เงินเซ็ง
ใช้ไหวพริบช่วยแก้ไขสถานการณ์ไว้ ดังปรากฏว่านายสมิธบังเอิญเดินสูบบุหรี่เข้ามาทาง
ประตูซ้าย และพบว่าเงินเซ็งยังอยู่ในบ้าน นายสมิธจึงแสดงความก้าวร้าวว่า เงินเซ็งยังไม่ยอม
ออกจากบ้านหรือ เงินเซ็งจึงหีบพยานออกมาเพื่อต่อรองนายสมิธแต่ด้วยความลับสนเงินเซ็งหีบ
เอาผ้ายาคมของจางวางลี้วขึ้นมา พอแม่เข้าเห็นก็จำได้ว่าเป็นของสามีนาง และบังเอิญว่า

จางวางลี้กลับเข้ามาในห้องพอดี แม่เป่าจึงหันไปชักใช้ไล่เสียงอย่างจริงจัง จางวางอึกอ๊ก
ตอบไม่ได้แต่เงินซึ่งคอยกระซิบให้ตอบจนรอดตัว คือทำให้แม่เป่าเข้าใจไปว่าจางวางหึงด้ายาคม
ไว้ที่เจ้าฉิก แล้วเจ้าฉิกก็นำไปหึ่งที่ก๊กซอไปคุยกับนางสุก ความฉลาดมีไหวพริบของเงินซึ่ง
ช่วยคลี่คลายสถานการณ์ได้อย่างน่าชื่นชม เหตุการณ์ที่น่าจะวุ่นวายก็จบลงก่อนซึ่งผู้อ่านเองก็จะ
รู้สึกโล่งใจที่สามภรรยาไม่ทะเลาะกันเพราะความหึงหวง ดังปรากฏในเรื่องว่า

- ป. นี่เอาด้ายาคมไปหึ่งเสียที่ไหนดยะ พ่อตัวคี่
จ. (อึกอ๊ก)
ช. หึ่งไว้ที่เพื่อน
จ. หึ่งไว้ที่เพื่อน
ป. (ตาลุก) อ้อ เพื่อนไหน ผู้หญิงหรือผู้ชาย
จ. (อึกอ๊ก)
ช. หึ่งไว้ที่เจ้าฉิก
จ. หึ่งไว้ที่เจ้าฉิก
ช. เจ้าฉิกไปหึ่งที่ก๊กซอ
จ. เจ้าฉิกเลยไปหึ่งเสียที่ก๊กซอ หมคคี่ นางสุก -(ช. เอามือคบหลัง
เคียนสติ) อ้อ เจ้าฉิก
บ. นางสุกทำไม
จ. นางสุก-ไป-(ช. คบหลังเคียนอีก) อ้อ เจ้าฉิก
ป. (บ้อง) เห็นจะเจ้าฉิกกับนางสุกนี่เองที่เราได้ยินเสียงหูค้อยู่ข้าง ๆ
คืนวันนั้น (กับ จ.) วันนี้น่านของฉันหูคอกออกเดอะ สีมาลาคงจะไป
ซุกขนอะไรมาสักอย่างหนึ่ง
ส (รีบปฏิเสธ) เปล่านะ